

Teisteanais
Nàiseanta
2026

X872/76/12

**Eachdraidh
Eachdraidh na h-Alba**

DIARDAIN, 14 CÈITEAN

11:20 M – 13:10 F

Comharran gu lèir — 36 comharran

Feuch AON Phàirt.

Sgrìobh do fhreagairtean gu soilleir ann an leabhran nam freagairtean. Ann an leabhran nam freagairtean, feumaidh tu àireamh na ceist a tha thu a' freagairt a chomharrachadh gu soilleir.

Cleachd inc **gorm** no **dubh**.

Feumaidh tu leabhran nam freagairtean agad fhàgail air an deasg agad; mura fàg, dh'fhaodadh tu na comharran gu lèir airson a' phàipeir seo a chall.

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

EACHDRAIDH NA H-ALBA

Feuch AON phàirt

PÀIRTEAN

A. Cogaidhean na Saorsa, 1249–1328	<i>duilleag 04</i>
B. Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603	<i>duilleag 06</i>
C. Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740	<i>duilleag 08</i>
D. Imrich agus Ìmpireachd, 1830–1939	<i>duilleag 10</i>
E. Buaidh a’ Chogaidh Mhòir, 1914–1928	<i>duilleag 12</i>

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT A — Cogaidhean na Saorsa, 1249–1328

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Marc Morris, *A Great and Terrible King* (2008).

Air 7 Dàmhair 1290, sgrìobh aon den Luchd-dìon, Easbaig Chill Rìmhinn, gu Èideard I. Chuir e cuideam air mar a bha ùpraid ann an Alba agus chuir e ìmpidh air Èideard gun tigeadh e gu tuath gus casg a chuir air briseadh a-mach cogadh catharra. Cha robh an rìgh am beachd a bhith càirdeil no nàbaidheil—fada bhuaithe. Thòisich Èideard air plana a dhèanamh gus rìoghachd na h-Alba a lùghdachadh agus a thoirt fo a smachd. Bha Rìgh Èideard air a' Chuimrigh a chur fon ùghdarras aige fhèin o chionn ghoirid. Ro 9 Cèitean 1291, fhuair na h-Albanaich a bh' air cruinneachadh ann am Bearaig, an naidheachd gun robh an rìgh an dùil gun tigeadh iad thuigesan aig Norham. Bha an cuireadh seo a' cur dragh orra air sàilleibh a' chunnairt gun gabhadh seo a thuigsinn mar dhearbhadh gun robh àrd-uachdaranachd aig Èideard orra. Chan eil teagamh ann gun robh iomagain air na h-Albannaich ron leasachadh seo.

Stòr B bho Michael Prestwich, *Edward I* (1997).

Aig Norham, air 10 Cèitean 1291, chaidh iarraidh air na h-Albannaich àrd-uachdaranachd Èideard aithneachadh, gus am faodadh e an cuideachadh ann a bhith a' toirt sìth agus a' seachnadh dòrtadh-fala. Gu dearbha, chaidh teagamhan a thogail mu rùintean Eideard aig an àm seo. Air 16 Giblean 1291, bha Èideard air feachd gu math beag de mhorairean Sasannach iarraidh a bhith an làthair aig Norham còmhla ris na daoine armaichte aca, ach cha bhiodh leithid de dh'fheachd gu leòr airson Alba a cheannachadh; ma dh'fhaodte gun deach an trusadh gus a chuideachadh le bhith a' cumail rian poblach. Bho shealladh nan Sasannach, ma bha ceist co-arbas rìgh-chathair na h-Alba gu bhith air a fuasgladh, bha e deatamach gum biodh Èideard a' cluinntinn na cùise, agus cha b' urrainn dha a bhith an sàs sa ghnothach mura robh càch ag aithneachadh gun robh còir aige a bhith a' toirt seachad breith.

Stòr C bho A. D. M. Barrell, *Medieval Scotland* (2000).

Chaidh John de Warenne a chur an dreuchd mar mhaor air tìr agus rìoghachd na h-Alba, gu bhith air a chuideachadh le Hugh de Cressingham, mar ionmhasair, agus bha an t-uallach orrasan airson Alba a riaghladh nuair nach robh Èideard I an làthair. Bha dùbhlann ann don t-sealbh-ghlacadh seo ann an grunn àitichean ann an Alba, nam measg le Uilleam Ualas agus Anndra Moireach. Bha feachdan co-aonaichte an dithis seo soirbheachail ann a bhith a' toirt buaidh air arm mòr Sasannach aig Drochaid Shruighlea san t-Sultain 1297. Sgrìobh Moireach agus Ualas air 11 Dàmhair gu marsantaich ann an Lübeck agus Hamburg, ag innse dhaibh gun robh e sàbhailte a-rithist a bhith a' malairt le Alba, 'a chionn 's gun deach Alba a theasraigeadh bho chumhachd nan Sasannach le gnìomhan cogaidh. Bhàsaich Moireach goirid an dèidh làimhe le leòintean a fhuair e aig Drochaid Shruighlea, agus dh'fhàg seo Ualas mar Fhear-dìon na rìoghachd agus comandaair an airm, rud a bha mì-choltach airson mac as òige ridire neo-chluìitich. Nochd Ualas ceannardas tro bhith a' creachadh bhailtean ann an ceann a tuath Shasainn, a' leantainn air buaidh a' bhlàir a bh' aige ann an Sruighlea.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT A (a' leantainn)

Stòr D bho *Eachdraidh Lanercost* sgrìobhte le buill den Eaglais, 1316.

San Ògmhios 1316, rinn na h-Albannaich ionnsaigh air Sasainn. A' losgadh agus a' fàsachadh a h-uile nì, chaidh iad cho fada ri Richmond, Siorrachd Eabhrac a Tuath, far an do'aontaich uaislean na sgìre sin gum pàigheadh iad sùim mhòr airgid do na h-Albannaich gus nach losgadh iad am baile sin barrachd na bha iad air a losgadh mar-thà. An uair sin, ghabh na h-Albannaich caismeachd air falbh mu 60 mìle chun an iar, cho fada ri Furness, a' toirt leotha cha mhòr am bathar uile, a bharrachd air fireannaich is boireannaich mar phrìosanaich. A-nis sa bhliadhna sin bha uiread de bhàsmhorachd am measg dhaoine ann an Sasainn agus ann an Alba air sàilleibh na gorta air nach cualas a leithid riamh nar làtha. Ann an cuid de sgìrean ann an ceann a tuath Shasainn, bha ceathramh de chruithneachd ga reic airson 40 tasan. Nas fhaide air adhart sa bhliadhna sin, mar ro-innleachd gus aire nan Sasannach a thoirt air falbh, sheòl Rìgh Raibeart gu Èirinn gus an dùthaich sin a chumail tèarainte airson a bhràthar, Èideard Brus, far an robh e a' dèanamh iomairt air fearainn a bha fo riaghladh Rìgh Shasainn.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

1. Dè uiread 's a tha stòran A agus B a' sealltainn diofar mhìneachaidhean a thaobh tagradh nan Albannach gu Èideard I agus Norham? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
2. Mìnich na h-adhbharan airson gun robh duilgheadasan ann san dàimh eadar Iain Balliol agus Èideard I, 1292–1296. 8
3. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh a' phàirt a bh' aig Uilleam Ualas agus aghaidheachd nan Albannach? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
4. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais gun robh an t-sabaid a' leantainn oirre, 1314–1328. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT B — Linn an Ath-leasachaidh, 1542–1603

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Pamela E. Ritchie, *Mary of Guise in Scotland, 1548–1560* (2002).

Nuair a rinneadh Màiri Guise mar leas-bhanrigh ann an 1554, bha i comasach air a beachdan air Pròstanaich atharrachadh ma bha an suidheachadh eadar-nàiseanta no nàiseanta a' toirt buannachd dhi. Nuair a rinneadh Ealasaid na Banrigh Shasainn, dh'fhàs Màiri Guise gu bhith nas neo-fhulangaiche a thaobh nam Pròstanach Albannach a chionn 's gun robh i airson prìomhachas a thoirt don dàimh eadar Alba agus an Fhraing, a bha Caitligeach. Rinn Morairean a' Cho-chruinneachaidh oidhirp gus an dàimh eadar Alba agus an Fhraing a lagachadh le bhith a' brosnachadh an eagail gum biodh an dùthaich fo riaghladh cèin, ach b' urrainn do Mhàiri Guise daoine ath-mhisneachadh nach biodh an Fhraing a' gabhail thairis ann an Alba. Bha Màiri Guise practaigeach agus i an tòir air leas a teaghlaich. Fhuair an leas-bhanrigheachd aice taic bho urracha mòra na h-Alba, agus bha na poileasaidhean aice a' gabhail a-steach pòsadh eadar a nighean, Màiri Banrigh na h-Alba, agus Francis, oighre crùn na Frainge.

Stòr B bho Jane E. A. Dawson, *Scotland Re-formed, 1488–1587* (2007).

Air 12 Giblean 1554, bha Màiri Guise air a h-ainmeachadh mar leas-bhanrigh na h-Alba; bhiodh i a' riaghladh às leth a nighinn Màiri, Banrigh na h-Alba. Bha uaislean na h-Alba dìombach gun robh Màiri Guise airson riaghladh Frangach a sparradh orra, agus bha seo follaiseach san dòigh san robh i daingeann mu stoidhle nòsan Frangach a thaobh lagh agus rianachd a thoirt a-steach. Cuideachd, nuair a bha Màiri Guise na lean-bhanrigh, a bharrachd air dùbhlàn cràbhach don bhuaidh Fhrangaich air an dùthaich, bha mì-thoileachas a' nochdadh a thaobh chomhairlichean, saighdearan, buinn-airgid agus fasanan bhon Fhraing. Bho 1558, leis gun robh an suidheachadh eadar-nàiseanta air atharrachadh, agus leis gun robh i airson am Pàpa a chumail air an taobh aice, cho-dhùin Màiri Guise nach b' urrainn dhi cead a thoirt do na h-ath-leasachaidhean ann an adhradh a bha na Pròstanaich Albannach ag iarraidh. Bha mòran Phròstanach làn-chinnteach gun robh na h-atharrachaidhean uile a bha Màiri Guise a' dèanamh mar thoiseach tòiseachaidh air riaghladh Caitligeach fon Fhraing.

Stòr C bho Alec Ryrie, *The Age of Reformation* (2009).

Nuair a bha Seumas VI na rìgh, bha iomadh cùis ann a bhiodh a' sònrachadh na dàimhe eadar an Rìgh agus an Eaglais. Bha aon bhuidheann ann, a bha a' faighinn taic bhon Chrùn, a bha airson easbaigean a chumail, agus bha buidheann eile ann, le ministearan air a ceann, a bha ag argamaid gum bu chòir don Eaglais a bhith air a ruith tro na clèirean. Ann an 1578, ann an *Dàrna Leabhar an Oilein* chuireadh an cèill am beachd gum bu chòir don Eaglais a bhith saor bho smachd a' Chrùin. A bharrachd air sin, a rèir *Dàrna Leabhar an Oilein*, b' urrainear diosaplain a chur air a h-uile peacach ann an Alba, gun umhail do rang, agus bha sin a' gabhail a-steach a' mhonarc. Ann an 1582, chaidh Seumas a ghlacadh le grunn uaislean ann an Ruaig Ruthven. Chaidh an Rìgh a ghleidheadh fad deich mìosan gu ruige 27 Ògmhios 1583. An dèidh dha teicheadh, dh'aontaich e ri sreath de dh'achdan ann an 1584 a bha a' cur bacadh air clèirean, spàrr e cumhachd rìoghail air Àrd-sheanaidhean agus thug e cumhachdan ùra do dh'easbaigean.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT B (a' leantainn)

Stòr D bho clàran coinneamhan Seisean Eaglais Eilginn, le ministear eaglais sgìre Eilginn, 1593–1599.

Tha na clàran seo nan cunntas fìor air coinneamhan Seisean Eaglais Eilginn.

11 Cèitean 1593: Bidh Comanachadh ga ghabhail air Didòmhnaich 27 Cèitean.

11 Lùnastal 1596: Tha Iseabail agus Maighread Nic an Tàilleir gu bhith a' dèanamh leisgeul poblach san eaglais an ath Didòmhnaich airson èigheachd gu feargach ri chèile gu poblach agus airson argamaid ri chèile gu tric air an àrd-shràid.

19 Faoilleach 1597: Thathar air Walter Hay, ceàrd-òir, a shumanadh a bhith a' nochdadh air beulaibh an t-seisein a chionn 's gun robh e a' cluiche bobhladh agus goilf air an t-Sàbaid, nuair a bha an searmon ga thoirt seachad.

25 Cèitean 1597: Thèid ainmean nan èildearan agus nan deaconan ainmeachadh bhon chùbaid an ath Didòmhnaich, gus am faod neach-diùltaidh sam bith tighinn air adhart.

20 Dùbhlachd 1599: Cha bu chòir do dhuine sam bith sa bhorgh a bhith a' gabhail pàirt ann an gnìomhachdan neo-chràbhaidh agus cur-seachadan gus an seusan a chomharrachadh bhon Nollaig gu deireadh an Fhaoillich, gu h-àraid le bhith a' seinn charoilean, a' gèisearachd, a' pìobaireachd no a' cluiche na fìdhle.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

5. Dè uiread 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn diofar eadar-mhìneachaidhean a thaobh na dàimhe eadar Alba agus an Fhraing? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
6. Mìnich na h-adhbharan airson gun robh Màiri, Banrigh na h-Alba, mu choinneimh dhuilgeadasan fhad 's a bha i a' rìoghachadh, 1561–1567. 8
7. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh na dàimhe eadar am monarc agus an Eaglais ri linn Sheumais VI? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
8. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air atharrachadh sòisealta mar thoradh air an Ath-leasachadh ann an Alba, gu ruige 1603. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT C — Cùmhnant an Aonaidh, 1689–1740

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Michael H. Novak, *On Tartan Tides: The Failure and Legacy of the Darien Scheme* (2018).

Bho mhion-sgrùdadh air na h-ullachaidhean a rinneadh airson an triall-turais gu Darien, chì sinn bun-chùisean a bha a' cur ri fàilligeadh na colonaidh aig a' cheann thall. Airson tòiseachadh, tha e follaiseach nach robh duine sam bith, a' gabhail a-steach fiù 's William Paterson, a bha an sàs ann a bhith ag ullachadh agus a' cur an gnìomh a' chiad triall-turais gu Darien air a' cheàrnaidh fhaicinn riamh roimhe da-rìribh. A rèir coltais, bha am beagan fiosrachaidh mun cheàrnaidh a bha aig na ceannardan air tighinn à sgeulachdan a chuala William Paterson bho dhaoine eile nuair a bha e na mharsantach sa Charibbean sna 1680an. B' e tùs-fiosrachaidh a bharrachd leabhar a bha Lionel Wafer air sgrìobhadh mu Dharien. Tha e coltach nach do ghabh cruthadairean sgeama Darien ri pàirtean leabhar Wafer a mhìnich na duilgheadasan a fhuaras sa cheàrnaidh, oir cha robh iad seo a' co-fhreagairt ris a' bheachd gun robh Darien mar phàrras air talamh.

Stòr B bho Michael Fry, *The Union: England, Scotland the Treaty of 1707* (2006).

Aon uair 's gun robh na h-Albannaich air Panama a ruigsinn, cha robh glè bheag de structar ann airson na colonaidh ann an Darien. Cha robh siostam-rangachaidh soilleir sa cholonaidh, agus mar thoradh air sin bha an luchd-tuineachaidh a' dèanamh còmhstri eadar iad fhèin, rud a bha gam bacadh bho bhith ag aonadh agus a' dèanamh cho-dhùnaidhean. Bha sabaidean mu chuibhreannan-bìdh ag adhbharachadh sgaraidhean domhainn, agus luchd-tuineachaidh a' cur casaid às leth Albannaich eile gun robh iad ri claon-bhreith agus coirbeachd, a' creidsinn gun robh iad a' tasgadh biadh fhad 's a bha feadhainn eile a' bàsachadh leis an acras. A bharrachd air sin, cha robh iadsan a bha a' feuchainn ri smachd a ghabhail air a' cholonaidh a' cumail suas conaltradh cunbhalach le Companaidh na h-Alba, ag adhbharachadh dhàilean ann an co-dhùnaidhean deatamach agus freagairt uireasbhach bho dhachaigh nuair a bha a' cholonaidh ann an èiginn. Chan eil e na iongnadh gum b' ann, an dèidh dìreach ochd mìosan san lùthar 1699, a chaidh a' cholonaidh a thrèigsinn leis a h-uile duine, ach sianar fhear a bha ro lag a ghluasad.

Stòr C bho Paul Henderson Scott, *The Union of 1707: Why and How* (2006).

Bhithear a' cur às do Phàrlamaid na h-Alba, ach bhiodh a' Phàrlamaid ann an Sasainn a' cumail a' dol mar Phàrlamaid Bhreatainn. Rè nan còmhraidhean, chaidh aontachadh gum biodh Alba air a riochdachadh le 45 buill ann an Taigh nan Cumantan, far am biodh 558 buill, agus le 16 Morairean Albannach ann an Taigh nam Morairean. Ged nach biodh suidheachan airson a h-uile Morair Albannach anns na Morairean, bha iad air an ath-mhisneachadh, a dh'aindeoin sin, gum biodh na h-aon shochairan aca 's a bha aig Morairean Sasannach. Fo mholadh cudromach Sasannach, bhiodh na h-aon chusbannan, cìsean-bathair, cìsean, agus riaghailtean malairt air feadh na Rìoghachd Aonaichte. Bha iomagain air na h-Albannaich nach b' urrainn don eaconamaidh aca seasamh ri cìsean Sasannach, ach ghabh iad ri barantasan gum biodh Pàrlamaid Bhreatainn a' dèiligeadh ris a' chùis seo. Chaidh aontachadh cuideachd gum faigheadh Alba sùim airgid, ris an cainte An Co-ionann, mar airgead-diòlaidh airson gabhail ri cuibhreann de fhiachan nàiseanta Shasainn.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT C (a' leantainn)

Stòr D bho leabhar-iùil siubhail, *A Journey Through Scotland* le John Macky (1723).

Air Linne Solway, ann an taobh a deas na h-Alba, gheibhear sàr iasgach a' bhradain, agus 's e aon de na h-àitichean as fheàrr airson iasg geal, ach tha muinntir an àite air seo a dhearmad sna bliadhnaichean a chaidh seachad. Ach, bhon Aonadh, thathar air na h-Albannaich a bhrosnachadh a bhith a' leasachadh iasgach air feadh oirthirean is aibhnichean na dùthcha, agus mar sin ann am baile deagh-shuidhichte Cille Chuithbeirt tha a' mhalairt air soirbheachadh. Nuair a bha mi ann an Sruighlea, bha feòrachas ga mo stiùireadh a dhol a dh'fhaicinn fèill-cruidh Ghàidhealach Chraoibh. Chaidh a' mhòr-chuid den chrodh a reic ri dròbhairean Sasannach, a phàigh sùimeannan mòra airgid, nach faca na h-Albannaich a leithid riamh roimhe. Ron Aonadh, b' e Gleann luchd am baile aig an robh a' mhalairt bu mhotha leis an Òlaind am measg bhailtean uile na h-Alba, ach tha e a-nis air a dhol a dholaidh leis gu bheil ròghachd na h-Alba air a solarachadh gu dìreach à Sasainn.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

9. Dè uiread 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn diofar eadar-mhìneachaidhean a thaobh sgeama Darien agus mar a dh'fhàillig e? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
10. Mìnich na h-adhbharan airson gun robh daoine ag argamaid airson agus an aghaidh an Aonaidh le Sasainn. 8
11. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh mar a chaidh Achd an Aonaidh a ghabhail rithe? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
12. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air buaidhean eaconamach an Aonaidh air malairt, gu ruige 1740. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT D — Imrich agus Ìmpireachd, 1830–1939

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas

Stòr A bho W. W. Knox, *A History of the Scottish People, 1840–1940* (2013).

Cha robh aig às-imrichean à bailtean Galltachd na h-Alba ri smaoineachadh ciamar a chumadh iad dlùth don fhearann. Bha iadsan a' dèiligeadh ri duilgheadasan a bha diofaraichte bho na bha mu choinneimh an co-chreutairean Albannach air a' Ghàidhealtachd. Gu dearbh, bha aonaidhean-ciùird a' faicinn às-imrich à sgìrean bailteil mar fhuasgladh practaigeach do chion-cosnadh agus àireamhan de dhaoine gun chosnadh a' dol am meud. Chuir Albannaich bhailteil romhpa an àite-breith fhàgail air sàilleibh thaighean bochda, a bha tric ro bheag agus làn ghalaran le tuilleadh 's a chòir a' fuireach san aon taigh. Bha na h-àireamhan a b' àirde ann an às-imrich anmoch sna 1840an agus sna 1850an, ann am meadhan nan 1880an, agus san ùine eadar 1906–1914. Rè ìleachadh eaconamach nan 1920an, bha às-imrich nas àirde na an t-àrdachadh nàdarra san àireimh-sluaigh mar thoradh air crìonadh an dèidh a' chogaidh ann an gnìomhachasan traidiseanta, leithid aodach fìchte, iarann, stàilinn agus togail-bhàtaichean, a bha air tòcadh rè a' Chogaidh Mhòir.

Stòr B bho Eric Richards, *The Highland Clearances* (2000).

An dèidh ath-eagrachaidhean mòra an 19^m linn, bha beagan co-dhaingneachaidh air oighreachdan na Gàidhealtachd agus manaidsèaran agus sealbhadairean an dòchas gum biodh sluagh na croitearachd a' fàs cleachdte ris na suidheachaidhean is cosnaidhean ùra aca, gu sònraichte ann an iasgach agus gnìomhachas na ceilpe. Ach, ged a bha na leasachairean air ro-innse gun toireadh e seasmhachd eaconamach, chaidh gnìomhachas na ceilpe ann an crìonadh, a' doimhneachadh bochdainn luchd-gabhaltais bheaga. Thàinig rabhadh mòr eadar 1836 agus 1837, nuair a bha galar a' bhuntàta a' toirt buaidh air a' cheàrnadh, air a leantainn ann an 1846–48 le èiginn bith-beò nas miosa, air aithneachadh aig an àm mar Ghaiseadh a' bhuntàta air a' Ghàidhealtachd. Air a' Ghàidhealtachd, dh'fhuiling iomadh uachdaran-fearainn banca-bristeachd, agus mar thoradh air sin chaidh an clas mhàl-shealbhadairean bu bhochda a chur a-mach às an taighean, le mòran dhiubh a' cur romhpa Alba fhàgail. Ach bha feadhainn de na h-uachdarain a' faicinn na h-èiginn mar chothrom gus na h-oighreachdan aca ath-eagrachadh gu bhith nas prothaidiche.

Stòr C bho Graham Redding, *The Presbyterian Church of Aotearoa New Zealand: A Brief History* (2012).

Bha a' mhòr-chuid de na h-Albannaich a ràinig Sealan Nuadh a' buntainn do Eaglais Shaor na h-Alba, eaglais chlàireach. Chaidh prìomh ionad na h-Eaglaise Saoire, Dunedin, a stèidheachadh ann an 1848 leis an luchd-tuineachaidh Albannach an t-Urramach Thomas Burns agus William Cargill, mar thuineachadh na h-Eaglaise Saoire — an t-aon de a leithid a dh'fhàs gu bhith na mhòr-bhaile. Bha buaidh nan Albannach Clàireach air an tuineachadh Otago-Southland glè làidir. Nuair a chaidh a' chiad oilthigh ann an Sealan Nuadh a stèidheachadh ann an Dunedin ann an 1869, leis an Urramach Thomas Burns à Siorrachd Àir mar a' chiad Sheansailear, bha seo mar chomharrachadh air a' chuideam mhòr a bha na Clàirich a' cur air ionnsachadh. Dh'fhàs luchd-tuineachaidh Albannach Clàireach gu bhith follaiseach ann am poilitigs, mar eisimpleir an t-aittire Sir George Troup, èildear san Eaglais Chlàirich, a bha na Mhèar airson Wellington. B' e Troup cuideachd a' chiad ailtire oifigeil airson stèiseanan-rèile Shealain Nuaidh, agus bhathar ag ràdh 'Gingerbread George' ris a chionn 's gun d' fhuair e cliù bho mar a dhealbhaich e stèisean-rèile Dunedin ann an stoidhle an Ath-bheòthachaidh Flannrasaich.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT D (a' leantainn)

Stòr D bho artaigil le neach-naidheachd ann am pàipear-naidheachd Caitligeach, air fhoillseachadh sa Ghiblean 1928.

Na h-Èireannaich ann an Alba

Ann a bhith a' cur air adhart cùis nan Èireannach ann an Alba, tha mi a' sgrìobhadh mar Albannach, ach, tha mi 'n dòchas, chan ann mar neach le claon-bhreith. Ann an Alba ghnìomhachail, tha cion-cosnadh air a bhith glè dhona fad grunn bhliadhnaichean. Ach, fhuair iomadh Èireannach obair a chionn 's gun robh iad deònach a bhith ag obair aig prìs nas saoire, gu math pòcaid an luchd-fastaidh Albannaich. Fiù 's le àireamhan a' dol am meud, thathar fhathast a' brosnachadh nan Èireannach tighinn a-nall, gu h-àraid leis a' choimhearsnachd tuathanachais, air sàilleibh nàdar ràitheil na h-obrach, agus mòran a' tighinn gu Siorrachd Àir rè seusan a' bhuntàta. Tha e na adhbhar uallaich a thaobh ionmhais gum feumar, fo Achd an Fhoghlaim 1918, sùimeannan mòra airgid a lorg gus sgoiltean Caitligeach a cheannach agus a liosadh, rud air nach robhar a' smaointinn ro àrdachadh àireamh-sluaigh nan Èireannach. Chan fhaod Alba a bhith ag iarraidh nan Èireannach, agus aon uair 's gu bheil iad an seo, a bhith a' gearan gu bheil iad ann.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

13. Dè uiread 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn diofar eadar-mhìneachaidhean a thaobh nam factaran a bha a' putadh nan Albannach gu bhith ag às-imrich, 1830–1939? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
14. Mìnich na h-adhbharan airson a bha fèin-fhiosrachaidhean diofaraichte aig in-imrichean ann an Alba. 8
15. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh na buaidh a bh' aig às-imrichean Albannach air an ìmpireachd? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
16. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air na chuir in-imrichean ri eaconamaidh na h-Alba, gu ruige 1939. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
- tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[Tionndaidh an duilleag

PÀIRT E — Buaidh a' Chogaidh Mhòir, 1914–1928

Dèan sgrùdadh air na stòran gu h-ìosal agus freagair na ceithir ceistean a leanas.

Stòr A bho Major F. W. Bewsher, *The History of the 51st (Highland) Division, 1914–1918* (1920).

Rè Blàr an Somme air 22 Iuchar 1916, bha Roinn-fheachd na Gàidhealtachd dìreach air na trainnsichean aca a ruigsinn nuair a fhuair iad òrdughan gum feum iad ionnsaigh a dhèanamh san oidhche a bha ri tighinn. Thugadh dhaibh mar amasan oirean an ear-thuath agus an iar-thuath de High Wood. Mar thoradh air gainnead fhreiceadan-faire rè an latha, nuair a thòisich na h-Albannaich an ionnsaigh aca aig 10f, cha robh cothrom aig na h-aonadan air an aghaidh sgrùdadh a dhèanamh air an làr agus, mar sin, cha b' urrainn dhaibh plana-gnìomha mionaideach a dhèanamh. A bharrachd air seo, bha na craobhan a' bacadh nam peilearan bho bhith èifeachdach, agus mar sin chaidh an ionnsaigh a libhrigeadh le gunnaireachd neo-èifeachdach, leis nach b' urrainn do na saighdearan Gàidhealach a chumail suas. Mar thoradh air seo, b' urrainn do na Gearmailitich buaidh fhaighinn air an ionnsaigh gu tur, agus dh'fhuiling 4mh Rèisimeid nan Gòrdanaich agus an 9mh Albannaich Rìoghail call mòr.

Stòr B bho Colin Campbell, *The 51st (Highland) Division in the Great War* (2018).

Thug an ionnsaigh shoirbheachail a rinn 51mh Roinn-fheachd na Gàidhealtachd aig Beaumont Hamel, faisg air deireadh Blàr an Somme, cliù orra fhèin mar roinn-fheachd ealanta. B' e an nàmhaid a bha fa chomhair aghaidh 51mh na 12mh Roinn-fheachd Ghearmailteach. An dèidh làimhe, bha rannsachadh Gearmailteach ceart ann a bhith a' cur na coire airson na mì-bhuaidh, ann am pàirt, air faireachdainn fuadain de thèarainteachd, air sàilleibh an iomadh latha de bhomadaireachd air na loidhnichean trainnse gun ionnsaighean bho shaighdearan-coise. Ach, ma thathar a' cur casaid às leth an luchd-dìon gun deach an glacadh le iongnadh, feumar co-chothromachadh a dhèanamh eadar sin agus èifeachdas innleachdan-batail na 51mh Roinne-feachd, oir chaidh feadhainn den 51mh Roinn-fheachd a-steach do na trainnsichean Gearmailteach an dèidh na gunnaireachd, rud a bha na chùis-iongnaidh a bha buannachdail do na h-Albannaich. Sgrìobh Bragàdair an 153mh Bragàid (na phàirt den 51mh Roinn-fheachd) 'gun robh an gnìomh soirbheachail mar thoradh, sa mhòr-chuid, air dìcheall, gaisgeachd agus goireasachadh nan oifigear is nan daoine san roinn-fheachd; b' e blàr shaighdearan a bh' ann air fad.'

Stòr C bho Trevor Royle, *The Flowers of the Forest* (2007).

Bha na puirt air a' chosta an ear air a bhith dùinte airson malairt, agus b' e sin aon de na h-adhbharan a bha mèinnean guail air crìonadh fhulang ann am Fìobha agus ann an Lodainn. Ach bha na puirt seo air an cumail fosgailte airson iasgach. Aig toiseach a' chogaidh, bha gnìomhachas iasgach na h-Alba agus na bha e a' glacadh a' riochdachadh mu 25% den t-sùim iomlain a chaidh a ghlacadh san Rìoghachd Aonaichte. Dh'atharraich sin uile gu tur le briseadh a-mach a' chogaidh. Ann an 1917, bha an àireamh de dh'iasgairean ann an cabhlach iasgaich na h-Alba air tuiteam bho 32,678 gu 21,870. A thaobh èisg air an glacadh, bha an uiread de dh'iasg geal a chaidh a ghlacadh sìos bho 1.5 millean tunna ann an 1914 gu aon-trian den uiread sin trì bliadhna an dèidh làimhe. Ged a bha na puirt air a' chosta an iar fhathast fosgailte, san t-Sultain 1914 chaidh na puirt air a' chosta an ear a ghabhail thairis le Ùghdarras a' Chabhlaich, agus ghabh iad smachd cuideachd air loingeas uile, a' gabhail a-steach cabhlach an iasgaich.

EACHDRAIDH NA H-ALBA — PÀIRT E (a' leantainn)

Stòr D bho artaigil le neach-naidheachd san *Daily Record and Mail*, air fhoillseachadh san Dàmhair 1924.

Bhòt an aghaidh nan Sòisealaich a tha air an stiùireadh le Coimiunaich!

'S e dleastanas na h-Alba san taghadh seo a bhith a' bhòtadh gu daingeann an aghaidh cunnart nan Sòisealach agus airson nan Aonachdach (Consearbhataich), oir tha tuilleadh 's a chòir den Bhrataich Dheirg ann am poilitigs an latha an-diugh. Sàbhailteachd air Thoiseach — bhòt airson nan tagraichean tìr-ghràdhach agus airson an *Union Jack*. Tha na Sòisealaich an dùil nach bi daoine a' bhòtadh agus mar sin gum faod iadsan faighinn tron mheadhan aig an taghadh. Tha na cùisean a tha romhainn an-diugh fada ro chudromach. Tha a h-uile bhòt a' cunntadh. 'S e Taobh an Iar na h-Alba an sgìre a tha na cùis-ùidh. Tha an dùbhlán a tha mu choinneimh nan Sòisealach an seo nas treasa na ann am pàirt sam bith eile den dùthaich. Ann an Glaschu, dh'fhaodadh luchd-bhòtaidh ann am Partaig agus Cnoc Màiri dà shuidheachan a bharrachd a chosnadh airson nan Aonachdach, agus dh'fhaodte gum bi cùisean-iongnaidh eile air faire. A mhnathan-bhòtaidh, tha ur bhòt cudromach do Phartaich an Aonaidh. Cuimhnichibh bhòtadh tràth gus na loidhnichean a sheachnadh.

Feuch A H-UILE ceist a leanas.

17. Dè uiread 's a tha **Stòran A** agus **B** a' sealltainn diofar eadar-mhìneachaidhean a thaobh nan Albannach agus Blàr an Somme? 10
Cleachd na stòran agus d' fhiosrachadh fhèin.
18. Mìnich na h-adhbharan airson 's gun robh buaidh aig a' chogadh air comann-sòisealta agus cultar na h-Alba. 8
19. Dè cho slàn 's a tha **Stòr C** a' mìneachadh na buaidh a bh' aig a' chogadh air gnìomhachas agus eaconamaidh na h-Alba? 10
Cleachd an stòr agus d' fhiosrachadh fhèin.
20. Dèan measadh air dè cho feumail 's a tha **Stòr D** mar fhianais air na h-adhbharan airson leasachadh Partaidh Aonachdach na h-Alba. 8
Ann a bhith a' tighinn gu co-dhùnadh bu chòir dhut iomradh a thoirt air:
 - tùs an stòir agus air an amas a dh'fhaodadh a bhith aig an stòr
 - susbaint an stòir
 - d' fhiosrachadh fhèin.

[CRÌOCH A' PHÀIPEIR]

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO

[DUILLEAG BHÀN]

NA SGRÌOBH AIR AN DUILLEIG SEO